

גבולות ותנאים

ואמנם אין שום אחד מן העניינים האלה מוחלטים לכל רצונו של האדם, אלא מוגבלים בגבולים ובתנאים ומשוערים עד היכן יגיע היכולת להשתמש בהם, ובאיזה דרך יצליחו. וכבר אפשר שתמנע התולדה ויעוכב הפועל, אפילו באותו השיעור עצמו שניתן להשתמש בו, כמו שתמנע תולדת השימוש הטבעי גם כן בגזרתו יתברך שמו, אם יגזור על זה⁴⁴.

ואולם לשורש האחד - שהוא הזכרת שמו יתברך שמו להימשך ממנו ההשפעה - ודאי שיצטרך הקורבה אליו יתברך שמו והדבקות בו⁴⁵. וכל מה שירבה העניין הזה - יצליח הדבר ביד העושה אותו, וכל מה שימעט - יתקשה עליו השגת התכלית.

ולשורש השני - אין תנאי זה מצטרף, אע"פ שלא יניח מהיותו עוזר לו אם ימצא. כי הנה אחרי שהושם בסגולת השמות האלה שיוכרחו המלאכים בהזכרתם, הנה שבו גם הם ככל הכלים הטבעיים, שיפעל בהם המשתמש בהם כפי רצונו, אם ישתמש מהם בדרך שימוש כראוי⁴⁶.

אכן הדבר ברור, שאינו ראוי והגון להדיוט שישתמש בשרביטו של מלך, ועל דבר זה אמרו ז"ל (אבות א, ג): "ודאשתמש בתגא - חלף"⁴⁷. ואין היתר בדבר, אלא לקדושים

הערות - ילמד ענוים דרכו

44 כלומר - גם השימוש בשמות הקודש הוא אחד מהחוקים שחקק ה' בכריאה, וגם הוא נתון לרצון ה', וכיוון שאין הוא משועבד לשום חוק שחקק, אפשר שיבטל את השימוש בשמות הקודש, כפי רצונו. כמו שנאמר: "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. רצון יראיו יעשה ואת שוועתם ישמע ויושיעם" (תהלים קמה, יח-ט); "אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוהינו נזכיר" (שם כח). ועל זה נאמר במעלת משה, אהרן ושמואל (שם צט, ו): "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו, קוראים אל ה' והוא יענם". וכן כתוב: "ואנחנו בשם ה' אלוהינו נזכיר" (וכל הפרק שם הוא בשם יב"ק).

46 נראה לי שעל זה אמרו חכמים (תענית ב, א): "שלושה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח", היינו שאין מלאך ממונה עליהם, ועל כן לא ניתן לפעול בהם על ידי השורש השני אלא רק על ידי השורש הראשון. לכן רק מי שדבק בו יתברך שמו, כאליהו ואלישע, יכול לעשות נסים כגון אלו של היריון ותחיית המתים והורדת גשמים.

על פי חלוקה זו, נראה לפרש עניין אסתר על פי מאמר חז"ל בחולין קלט, ב: "אסתר מן התורה מניין? שנאמר 'ואנכי אסתר פני', שהיו בהסתר פנים ולא יכלו לפעול על ידי השורש הראשון אלא רק על ידי השורש השני. וזה עניין מה שאמרה שכל מי שיכנס לחצר בית המלך הפנימית - ימות, שהרי 'המלך' הוא מלכו של עולם. אולם מרדכי דרש ממנה ללכת בשורש הראשון ולהיכנס אל המלך ולמסור את הנפש. וכן עשתה, שהרי לבשה מלכות.

47 כן כתוב באבות דרבי נתן, בביאור דברי המשנה באבות (א, ג) שהשתמש בתגא חלף: "זה המשתמש בשם המפורש" (והובא להלכה ברמ"א יו"ד רמו, כא). היינו שמשמש בכוח זה לצרכיו האישיים ותאוותיו ולא לשם ה'. וז"ל שערי לשם ח"ב בביאור עניין קבלה מעשית: "כל שימוש השמות כולם הוא הכל רק בהמלכות דאצילות, ובהשמות ד'אלוהים' ו'אדוני' אשר בה, היוצאים ומסתעפים מהשם הוי"ה ברון הוא. והם אורותיה וגילוייה המתפשטת בהם בכל התהוות והנהגת (עולמות) בריאה, יצירה ועשייה. וכל שימוש השמות הוא הכל רק בהשמות וכינויים המתגלים

הקרובים לו יתברך שמו ודבקים בו, שישתמשו בזה למה שיוולד ממנו קידוש שמו יתברך שמו ועשיית רצונו באיזה צד שיהיה⁴⁸. וזולת זה, אע"פ שלא תמנע הפעולה

הערות - ילמד ענוים דרכו

בה... וכל שימושי השמות הוא רק בה. ולכן אמרו בתיקונים שם: 'ובגינה אתמר כל המשתמש בתגא חלף' - כי אין היתר להשתמש בשמות אלא רק לצדיקים גמורים הגורמים יחודה למעלה והידועים על כל שם ושם איך שהוא נמשך ומתפשט מהשם הוי"ה, וכמ"ש הגר"א בתיקונים סוף תיקון נ"ה - כי אין רשות להשתמש בשמות כי אם בכוונת ההוי"ה מקורו... וזהו מה שהרעישו כמה קדושי עליון על המשתמשים בהשבעות ושמות... כי כאשר אותו המשתמש הוא אינו צדיק גמור בכל ענייניו וגורם מצד מעשיו פירוד בהיחוד דהזו"ן (=זכר ונקבה) דאצילות, ועי"ז הנה מסתתר השכינה הקדושה ומתעלמת בכוחותיה ומצמצם אותם מבלי להתגלות למטה. וכדי שלא להתערב בתוך החיצונים שלא ינקו ממנה הקליפות בזמן שליטתם שהוא כאשר חסר היחוד למעלה. וא"כ הרי כאשר אותו המשתמש בהשבעות ושמות הוא מכריח שיתגלה ויתפשט אורותיה למטה באין יחוד ח"ו - הוא קוצץ בנטיעות, כי מפריד אותה מאור קדושת האצילות. ועליו נאמר: 'ונרגן מפריד אלוך...' ואין רשות להמשיכה למטה אלא רק ביחוד כל קדושת אור העליונים דווקא. ואז מתקיים מה שנאמר: 'ונגלה כבוד ה'; 'והיה ה' למלך על כל הארץ'."

שני תנאים מצאנו בזה: (א) האדם צדיק במעשיו; (ב) כוונתו בשימוש בשמות הוא לכבוד ה'. וכ"כ השו"ע והרמ"א ביו"ד קעט, טו: "אוחז את העיניים - אסור. ועי" ספר יצירה - מותר. אפילו לעשות מעשה". והסביר הש"ך ס"ק יח: "דשמות הקודש הם והש"י נתן בהם כוח שיוכלו לפעול על ידיהם החסידים והנביאים. והפועל בהם - מראה גדולתו וגבורתו של הש"י שמו. אך שיתעסקו בהם בקדושה ובטהרה, ולצורך קדושת ה' או לצורך מצווה רבה - אשר לא נמצא זה בדורות הללו בעו"ה. ואפי" בזמניהם מצינו שנענש ישעיה על זה. וכ"ש בזמן הזה שאי אפשר לנהוג בטהרה ובקדושה ורחמנא ליבא בעי - עכ"ל עט"ז. ודבריו נכונים. וכן נמצא בכמה מחברים דורשי רשומות שאין להשתמש בשמות הקודש כי אם לצורך מצווה רבה ודאשתמש בתגא חלף, וכן כתב הרב (=הרמ"א) לקמן רמו, כא: 'ודאשתמש בתגא חלף - י"א זה המשתמש בשמות הקודש'. גם בספרי המקובלים מבואר שעוון גדול הוא המשתמש בשמו. על כן המונע - יבורך."

והנה חטא זה היה חטא דור הפלגה, שהתחיל עוד בימי דור אנוש שהחלו להשתמש בשמות, ככתוב (בראשית ד, כו): "אז הוחל לקרוא בשם ה'". והיו משתמשים בשמות כדי למלא תאוותם וחפציהם ולהטעות את הציבור אחר עבודה זרה, אף שידעו בעצמם שאין בה ממש, ואף שבמעשיהם היו רשעים. וז"ל שערי הלשם ח"ב, דור הפלגה ועניין קבלה מעשית: "מבואר בדברי הרח"ו ז"ל (בלק"ת פ' נח ובספר הגלגולים הנדפס מכ"י בפרעמישלא תרל"ה פ' נ"ג) שאמר שם כי אנשי דור הפלגה היו בקיאים בהשבעות ושימוש שמות הקדושים, והיו בקיאים בזה מדור אנוש, שאז הוחל לקרוא בשם ה' - שהיו יודעים שימוש שמותיו של הקב"ה. והיו משתמשים בקבלה מעשית והיו מורידים בזה כוח אל עבודה זרה, כי כבר היו יודעים שאין כוח בעבודה זרה, אם לא שיבוא אליה מן הקדושה. והיה כוונתם שישפיע להם טובה בהכרח בכוח שימוש השמות, גם אם היו רשעים. כי היו רוצים ללכת בכל שרירות לבם למלאות כל חפצם ותאוותם. וראש המכוון בכל זה היה נמרוד, כי הוא היה חכם גדול בכוח השבעות השמות להשביע כל מלאך ומלאך בהשם השולט עליו. וזהו שנאמר עליו: 'הוא היה גיבור ציד לפני ה' - כי היה צודה ורודה בכל הכוחות כולם על ידי שימוש שמותיו של הקב"ה... וזהו מה שהרעישו כמה קדושי עליון על המשתמשים בהשבעות ושמות כי הוא מעין החטא דדור הפלגה רח"ל... ולכן נמדר להם כמידתם ונתקיים עליהם מ"ש: 'כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאברו יתפרדו כל פועלי אוון'."

ומפני זה כבר אמרה התורה שגם כשבא נביא ועושה אות ומופת לעבוד עבודה זרה - לא נשמע לו, שהרי יכול הוא לעשות אותות ומופתים על ידי שימוש בשמות, ואף על פי שאין הוא צדיק ואף נגד

מסלול 1: יום ד, כג סיון מסלול 3: יום א, כד סיון
מסלול 2: יום ה, כג סיון מסלול 4: יום ב, כג סיון

למשתמש אם ישמור דרכי השימוש כראוי - ענוש יענש על זדונו⁴⁹. וכבר אמרת⁵⁰ שעל כל פנים אין הדבר מוחלט, אלא מוגבל בגבולות מה שראתה החכמה העליונה היותו נאות. וגם באותו הגבול עצמו, גזרתו יתברך שמו תמנע התולדה כל זמן שירצה, כשתגזור חכמתו היות המניעה ראויה ונאותה.

הערות - ילמד ענוים דרכו

דבר ה' (אלא אם כן הקב"ה ימנע זאת ממנו). וכן כתב היעב"ץ במגדל עוז, אבן בוחן אות ח (ומקורו ברי"א בספר העיקרים א, יח): "וזה הדבר נבוכו בו רבים ולא ידעו, איך אפשר שישתמשו הפריצים בשמות הקודש ויגיע המעשה על ידיהם? אחר היות הנביאים משתמשים בהם, לפי מה שנמצא לקדמונים, ונרמז בפסוק: 'ויסע ויבא ויט' ? והכלל כי הכל הולך אחר החתום, ובעבור זה הוא מבואר שאין האותות ראיה אמיתית על הנבואה, כל שכן על שליחות השליח. ולזה לא היו האותות שנעשו על ידי משה קודם מתן תורה עצמיים לנבואה, מכל שכן על שתנתן תורה על ידו, עד מעמד הר סיני".

49 ז"ל השערי קדושה למהרח"ו ב,ו: "המשתמש בשמות הקודש, אמרו רבותינו ז"ל: 'ודאשתמש בתגא חלף' ונעקר מן העולם, וישתמד הוא או בניו, או ימות הוא או בניו, או יעני הוא או בניו". וכן כתב שם ו,ו: "אסור להשתמש בקבלה מעשית, כי בהכרח ידבק ברע... וחושב לטהר נפשו ומטנפה... שמלבד שמתמא נפשו - יענש בגיהנם, ואף גם בעולם הזה קבלה בידו כי יעני או יחלה בחלאים או ישתמד הוא או זרעו".

וז"ל היעב"ץ במגדל עוז, אבן בוחן אות ח (ומקורו ברי"א בספר העיקרים א, יח): "השמות הם ככלי אומנותו של מקום, כי שם בכוחם שיעשו בהם אותות ומופתים. ומי משתמש בהם לרצונו של מקום - כנביאים, או לכבודו של מקום - כחסידים, הוא אהוב למעלה ונחמד למטה, ואינו מת בחצי ימיו, ואינו נופל ביד שונאיו, אמר ה' לירמיהו: 'ונלחמו אליך ולא יוכלו לך כי איתך אני להצילך'. אבל מי שישתמש בהם מדעת עצמו ולא לכבודו של מקום, הוא נכרת בחצי ימיו ויפול ביד שונאיו, וסוף שיחתום ברעה, אמרו רז"ל ודאשתמש בתגא חלף. והרי זה כמי שגנב טבעתו או כליו או חותמו של מלך ומשתמש בהם - שהוא חייב מיתה. ואפילו ישעיה שהיה נביא אמת, לפי שהזכיר שם מן השמות להנאת עצמו, כמו שאמרו חז"ל (יבמות מט, ב): 'אמר שם ונבלע בארזא' - נענש ונפל ביד שונאיו והרגוהו כמו שזכר שם. והבן זה מאוד, כי בדבר הזה יבחן המשתמש בשמות שלא ברצונו של מקום, כי ימות מיתה משונה או יכרת בחצי ימיו".

וז"ל שו"ת יכין ובוועז א, קלה: "אם יזכיר אדם זה השם באותיותיו לצורך עצמו - יהיה חייב מיתה. וכבר כתבו רבותי הצרפתים ז"ל שמעשה היה בתלמידי ר' יהודה חסידא ז"ל שהיה להם לעבור במקום סכנה, והוא הזהירם שלא יעברו שם, ולא שמעו ממנו ויצאו עליהם לסטים ונצולו מהם בהזכרת השם. ואמר להם שאם לא יחזרו לאותו מקום הסכנה ולא יזכירו את השם - שאין להם חלק לעולם הבא. וחזרו שם ונהרגו, ולא רצו להזכיר את השם". ועיין בשו"ת חת"ס אר"ח קצד-קצח. ולפיו מה שאמר ר"י שאלישע היה רק מתפלל ולא משתמש בשמות הוא מפני שאלישע היה נהנה אצל השונמית. וע"ע בספר חסידים סימנים רה, תסט, תעג, תתשעב; שו"ת הרשב"א א, רכ. בגלל חשש זה היו גדולי עולם שלא השביעו את המלאכים, שמא אינם ראויים לכך, אלא רק ביקשו מהם.

50 הרמח"ל חזר ומדגיש שגם השימוש בשמות כדי להכריח את המלאכים, אף על פי שזה יכול לפעול גם ללא התקדשות האדם, יכול להיות שהדבר לא יפעל בגלל גזרת ה'. נראה שזה מה שקרה אצל אברהם ונמרוד, שנמרוד היה בטוח ביכולתו להשתמש בשמות, אך הקב"ה מנע את השימוש בהם באותו הזמן והציל את אברהם אבינו. זהו שכתוב (בראשית טו, ז): "אני ה' (=הוי"ה) אשר הוצאתיך מאור כשדים".

ח. הרע נמצא בכל המדרגות בבריאה כנגד כל מדרגות הטוב

והנה אחרי היות גזרת חכמתו שיהיה בעולם טוב ורע (כדי להשלים תכלית הבריאה, כדבריו בחלק א פרק ב), היה הסידור שימצא באמת הרע בכל המדרגות שאפשר לו לימצא, ותהיה העבודה לאדם שימנע ממנו (=מהרע) השליטה והפעולה בכל דרכיו ומדרגותיו, עד שיוסר עניינו לגמרי מן הבריאה כולה⁵¹.

ואולם תראה שהאדון יתברך שמו, הנה אמיתת עניינו שוללת ממנו כל מין חסרון שיהיה, כמ"ש בחלק א פרק א, ורק בברואים אפשר שימצאו החסרונות והרעות. והנה היה הסידור, שיבראו מדרגות טוב לברואים, ויברא להם ההיפך - שהוא הרע, שהוא המציאות מה שאפשר שיהיה לרע, ויבוא האדם בעבודתו ויסיר מעניינו ומן הבריאה כולה את הרע כולו, ויקבע בו ובבריאה את הטוב לנצח נצחים.

ועל כן היה הסידור, שכל עניין טוב - ימצא כנגדו עניין רע, והוא מה שאמר הכתוב (קהלת ז, יד): "גַם אֵת זֶה לְעִמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים"⁵².

ורק בדבר אחד⁵³ יתר הטוב על הרע, שהטוב שורשו הוא שלמותו יתברך שמו הקדום והנצחי, והרע אינו אלא דבר נברא לשיבוטל, ואין לו לשמש אלא כל זמן ההשתדלות של האדם (=שית אלפי שנים הוי עלמא) שזכרנו למעלה (בחלק א פרק ג).

ט. עניין הכשפים

והנה על פי הדרך הזו, כמו שהמציא לאדם דרך להשיג בו הארה והשכלה ורוח הקודש - שלא כדרך הטבע הגשמי, כן הוצרך שימצא לטוב הגדול הזה ההיפך, והוא

הערות - ילמד ענויים דרכו

- 51 שלושה שלבים יש בביעור הרע: ביטול פעולתו, ביטול שליטתו, והסרת מציאותו. עיין בחלק א פרק ד, ששם הבאנו את דברי הרמח"ל בדעת תבונות ס"י פח בכיאר עניין זה.
- 52 קהלת ז, יד: "בְּיָוִם טוֹבָה - הָיְיָ כְּטוֹב, וּבְיָוִם רָעָה - רָאָה גַם אֵת זֶה לְעִמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים". וכן כתב הרמח"ל בפירושו לתורה לשמות י, כג על הפסוק "לא ראו איש את אחיו": "כבר ידוע שכל מה שיש בקדושה, יש גם כן בס"א. וזה סוד: 'גם את זה לעומת זה' וכו'. ואם בקדושה יש עשר ספירות - גם מצד הטומאה יש עשר מדרגות טמאות..."
- כבר ראינו בפרק הקודם בעניין החלומות כיצד "זה לעומת זה עשה האלוהים": יש חלום על ידי מלאך ויש על ידי שד. וכאן הוא בשימוש בשמות. לקמן בסוף פרק ד יבאר הרמח"ל שהוא הדין בנבואה - נביאי השקר או נביאי האמת שלא הגיעו לגמרי לנבואה והוטעו על ידי כוחות טומאה אלו. אמנם רק דבר אחד אך הוא כולל פרטים רבים: א. מבחינת המציאות: לטוב יש שורש עצמי - הבורא, ואילו לרע אין שורש עצמי (וזה מה שנאמר (ישעיהו מ, ז): "יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה". ועיין במה שהבאנו מדבריו בדעת תבונות בחלק א פרק ה); ב. מבחינת הכוונה - שורש הרע הוא הטוב בעצמו, הרוצה לאפשר את הבחירה ואת נתינת הטוב השלם (לכן נבואתו של משה כללה גם את נבואתו של בלעם, כי שורש הקדושה כולל את כל אילן הטומאה. לכן משה בנבואתו היה יכול לספר לנו על נבואתו של בלעם); ג. מבחינת המשכיות: הטוב נצחי ואילו הרע קיים רק כל זמן העבודה וכולו אמצעי לגילוי הטוב (וזהו סוד "ויבלע מטה אהרן את מותם").

מסלול 1: יום ד, כג סיון
מסלול 2: יום ה, כג סיון
מסלול 3: יום א, כד סיון
מסלול 4: יום ב, כג סיון

שיוכל האדם להמשיך חושך ועכירות ורוח טומאה - שלא כדרך הטבעי. והוא עניין טומאות הכישוף והדרישה של המתים, שהרחיקתנו התורה מהם⁵⁴.

ועניינם הוא המשיך על ידי הזְּכוּרֹת⁵⁵, בתנאים ידועים, השפעות הטומאה וזוהמא, מה שהוא הריחוק היותר גדול ממנו יתברך שמו, הפך הדבקות בו ממש. והדבר נמשך מאותם כוחות הרע שזכרנו בחלק א פרק ה, שהושמו להם בגזרתו יתברך שמות (ש) יוזכרו במ וימשך על ידי זה מהם משך הטומאה במדרגות ידועות שלא כדרך הטבע.

וכן⁵⁶ יעשו על ידיהם מעשים שלא כמעשים הטבעיים, כמעשה החרטומים וזולתם, כפי מה שנמסר בכוח הפועלים ההם לפעול, ובאותם הגבולים שהושמו להם. וכן על ידי השדים יעשו מעשים כאלה, לפי מה שנמסר בידם גם הם שיעשו, ובגבולים המיוחדים להם⁵⁷.

הערות - ילמד ענוים דרכו

54 היינו שיש להם כוח לפעול אלא התורה אסרה על עם ישראל להשתמש בהם, כיוון שהשימוש בהם מעצים מבני האדם ובעולם את כוחות הטומאה ואת סילוק הקדושה ואת ההסתר. בזה נקט הרמח"ל כדברי הרמב"ן בדברים יח, ט-יב ובדרשת "תורת ה' תמימה" שחלק על הרמב"ם בהל' ע"ז בסוף פרק יא ובאיגרת גזרת הכוכבים שטען שאין בכל אלו ממש. את דעת הרמב"ם ושיטתו ביארנו בשיעורים העיוניים על הרמב"ם, עיין שם.

55 וכן דרשו בסנהדרין צא, א: "ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות" - אמר רבי ירמיה בר אבא: מלמד שמסר להם שם טומאה".

נמצא שיש רשעים שהשתמשו בשמות של קדושה כדי להשביע מלאכים לעשות שלא כרצון ה' - כנמרוד וחבריו, ויש רשעים שהשתמשו בשמות של טומאה להשביע שדים וכיו"ב - כמו המעוננים והמכשפים שהיו בעמי כנען. אלו הן שתי בחינות של רע: רע העומד מול הטוב, ורע המעורב בטוב. כנגד זה כותב הרמח"ל במסילת ישרים פרק ג, שצריך האדם לבדוק את מעשיו בפשפוש ומשמוש: פשפוש - להבחין בין מעשה טוב למעשה רע, ומשמוש - להבחין במעשה הטוב אם אין בו תערוכת רע. [ערכוב זה נוצר על ידי חטא עץ הדעת, שיצר ערכוב של טוב ורע בכל המדרגות.]

56 מטרות השימוש הן "זה לעומת זה": שימוש אחד הוא לדבק עצמו בכוחות הטומאה כדי להוסיף דעת והשכלה דטומאה על ידם (כמו שבקדושה השימוש הוא להידבק בשכינה ולזכות להשכלה ורוח הקודש ונבואה). השימוש השני הוא לעשות מעשי נסים החורגים מהטבע, כמו ששמות הקודש פועלים בקדושה.

57 כפי שבשימוש בשמות קודש קיימים שני אופנים, כך גם בשימוש בשמות הטומאה: מעשה כשפים - על ידי הקריאה בשמות משפיע שפע של טומאה מהכוחות אל הגשמיים (כעין מה שיש בקדושה שמשתמש בשמות הקודש כדי שהקב"ה יאציל משפעו דרך הכוחות עד למטה); מעשה שדים - על ידי שמות הטומאה משביע את השדים ומכריח אותם לפעול כפי שביקש.

על זה אמרו חז"ל בסנהדרין סז, ב: "אמר רבי אייבו בר נגרי אמר רבי חייה בר אבא: 'בלטיהם' - אלו מעשה שדים, 'בלהטיהם' - אלו מעשה כשפים". ועיין ביו"ד קעט, טו-טז שנחלקו הראשונים אם השבעת שדים היא בכלל איסור כישוף (יד רמ"ה, פסקי רי"ד) או שהיא מותרת (הרא"ש, תשובות המיוחסות לרמב"ן סי' רפג, רי"ו בשם רבי אליעזר. ובאמת מה שהוכיח מגיטין ממעשה אשמדאי הוא דבר תימה, ששם לא השתמש בשמות טומאה אלא בשם קודש להכניעו, ולא קרב זה אל זה. ומה שהוכיח מאברהם שמסר לבני הפלגשים שמות טומאה, י"ל שלאומות לא נאסר אבל נאסר לישראל, כמש"כ הרמב"ן עה"פ תמים (היה). אולם גם מי שסבר שמוטר, כתב שיש להימנע משימוש בהם כיוון שלבסוף הם מזיקים למי שמשתמש בהם

והנה באותו השיעור שניתן להם היכולת לפעול, גזר האדון ב"ה שידחו מפניהם פקידי הטבע, המחזיקים ענייני העולם על מצבם הטבעי, וכל המלאכים המביאים (את) ההשפעות כפי הסידור המסודר. ועל זה אמרו ז"ל (סנהדרין סז,ב): "כשפים - שמכחישים פמליא של מעלה"⁵⁸.

אך לא יהיה זה אלא כשיעור ההוא ולא יותר⁵⁹. וגם באותו השיעור - כבר אפשר שיִדְחוּם הם מכוח חזק מהם, ותִמְנַע פעולתם - בגזרתו יתברך שמו⁶⁰. ועל זה אמרו (שם): "אין עוד מלבדו - ואפילו כשפים". וביארו, שזה למי שזכותו רב, שמן השמים יצילוהו וידחו את הרוצים להרע לו, והוא מה שאמרו (שם): "שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה"⁶¹.

הערות - ילמד ענוים דרכו

(עיין ברמב"ן הנ"ל ובב"י). והובאו כל אלו בשו"ע וברמ"א קעט, טז. [בשו"ת וישב הים א, יג הביא שבתשובת בעל היכל הברכה הנדפסת בספר זכרון דברים ח"ב חילק בין שדים ימיניים ויהודאין - שיותר להשתמש בהם וכדעת המתירים, ובין שדים מהסטרא אחרא - שאסור להזדקק להם, ויש בהם אופנים שעובר משום כישוף ועבודה זרה, ותלה בחילוק זה את מחלוקת הראשונים הנ"ל. וסיים שגם בשדים הימיניים - הנטפל עמהם קרוב שיוזק, ושומר נפשו ירחק מהם. סנהדרין סז,ב: "אמר רבי יוחנן: למה נקרא שמן כשפים - שמכחישין פמליא של מעלה". ולכאורה, גם השימוש בשמות קודש מכחיש פמליה של מעלה? על כן אמר שם אביי: "הלכות כשפים כהלכות שבת: יש מהן בסקילה, ויש מהן פטור אבל אסור, ויש מהן מותר לכתחילה. העושה מעשה - בסקילה, האוחז את העיניים - פטור אבל אסור, מותר לכתחילה - כדבר חנינא ורב אושעיא. כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה, ומיברי להו עיגלא תילתא ואכלי ליה". הרי שאביי כינה את השימוש בשמות הקודש שבספר היצירה - שהוא מותר לכתחילה לראויים לו - "כשפים", לעניין זה שגם הם מכחישים פמליה של מעלה. (עיין בב"י יו"ד קעט, טו שבעבור זה טעה ר' ירוחם וחשב ש"ספר היצירה" היינו מעשה שדים, והב"י תירץ אותו בדוחק.)

58 ראה סנהדרין סז,ב: "ויאמרו החרטומים אל פרעה: אצבע אלוהים היא - אמר רבי אליעזר: מכאן שאין השד יכול לבראות בריה פחות מכשעורה" (ויש מדרשים הגורסים "מכעדרה"). נראה שזה מה שקרה לבלעם, שהיה "קוסם", כמאמר הכתוב (יהושע יג,כב): "ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב". והיינו שכמו שמה היה גדול הנביאים של ישראל בקדושה, כך היה בלעם בן בעור גדול בידיעות ובשליטה בטבע על ידי כוחות הטומאה. אלא שכשרצה לקלל את ישראל השתלטה עליו רוח הקודש בזכותם של ישראל והפכה את דבריו לטובה, עד שבנבואה האחרונה כבר "לא הלך כפעם בפעם לקראת הנחשים" אלא הכין עצמו להשראת השכינה (עיין בדברי הרמב"ן והרשב"ם לבמדבר כא, לא; כד, א).

60 סנהדרין סז,ב: "אין עוד מלבדו" - אמר רבי חנינא: אפילו לדבר כשפים. ההיא איתתא דהות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא. אמר לה: אי מסתייעת - זילי עבידי, 'אין עוד מלבדו' כתיב. איני, והאמר רבי יוחנן: למה נקרא שמן מכשפים - שמכחישין פמליא של מעלה! שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה" (וכעין זה רב אחא בר יעקב בקידושין כט,ב, ורבי חנינא בן דוסא בברכות לג,א).

והיינו שהקב"ה בהנהגת היחוד מורה שאין עוד מלבדו שום שולט ומושל, וגם השימוש בכוחות הטומאה (וכן השימוש בשמות הקודש) תלוי רק ברצונו, וכשרוצה - אינו חושש לכל החוקים שחקק. וז"ל הרמח"ל בדעת תבונות סי' לו: "הדעת החמישית (=הכופרת ביחוד ה') היא דעת פושעי ישראל... חשבו להתחזק בכשפים וקסמים, ואחרים בידיעת מלאכי השרת ומשמרותיהם, כמ"ש במדרש (איכה רבה ב,ב) שהיו אומרים לירמיהו: 'אנא מקיף לה מיא אנא מקיף לה אשא' (=היינו

מסלול 1: יום ד, כג סיון	מסלול 3: יום א, כד סיון
מסלול 2: יום ה, כג סיון	מסלול 4: יום ב, כג סיון

שאלות מנחות:

- ✦ האם האדם יכול להשתמש בשמות ה' כדי לחייב את הקב"ה לעשות דבר נגד רצונו?
- ✦ מהו התנאי לשימוש בדרך הראשונה, ומהם התנאים לשימוש בדרך השנייה?
- ✦ מה ההבדל בין תפילה לבין השימוש בדרך הראשונה?
- ✦ מדוע אין חשש להשתמש בדרך הראשונה, כמו שיש חשש להשתמש בדרך השנייה?
- ✦ הפוסקים התקשו כיצד מצאנו בחז"ל שהשתמשו בשמות ולא חששו למה שקרה לישעיהו שהשתמש שלא כדון. כיצד החילוק שחילק הרמח"ל בין שני השימושים פותר קושיה זו?
- ✦ מדוע נתן הקב"ה לאדם יכולת להשתמש בשמות כדי להכריח את המלאכים, אפילו כשאין האדם ראוי ולמטרות לא ראיות?
- ✦ כיצד הרמח"ל מסביר בזה את המצאותם של נביאי שקר ורבני שקר מקובלים שעשו אותות ומופתים ומשכו אחריהם רבים?
- ✦ מדוע היתה חובה לתת גם לכוחות הטומאה לשלוט בטבע ולעשות מעשים היוצאים מגדר הטבע?
- ✦ היכן המקום ששם אין הרע נמצא במציאות כלל?
- ✦ מהן שתי המטרות של השימוש בכוחות הטומאה?
- ✦ מהן שתי הדרכים שניתן להשתמש בהן בכוחות הטומאה?
- ✦ כיצד ניתן להבחין בין מי שעושה נסים בשמות של קדושה למי שעושה נסים בשמות של טומאה?
- ✦ האם יש תנאים או הכנות מצד האדם כדי שיוכל להשתמש בכוחות אלו?

מסלול 2 - הלימוד בשישי-שבת ברמב"ן על הפרשה

הערות - ילמד ענוים דרכו

שהם יקיפו את ירושלים שלא יצליח הקב"ה להחריבה על ידי מלך בבל). ואמנם המאמין ביחוד ומבין עניינו, צריך שיאמין שהקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד, שאין לו מונע ומעכב כלל ועיקר בשום פנים ובשום צד, אלא הוא לברו מושל בכל... והיינו שבהיות שהוא ית"ש אינו מוכרח במעשיו, על כן לא יוכל שום נברא להתחזק ולעשות נגדו, אפילו שישתמש מן החוקים והסדרים עצמם שהוא ית' חקק, כי הרי הוא עשאו, והוא יכול לשנותם ולבטלם כרצונו. והיינו 'אין עוד מלבדו - ואפילו כשפים', שזכרנו למעלה. שאף על פי שלפי סדרי המערכה העליונה שרצה הקב"ה וערך, הנה כשפים מכחישים פמליא של מעלה, הנה כשהוא רוצה - מושל בכוחו ומבטלם, והיו כלא היו, ולא כשחשבו הפתאים שיוכלו להשתמש מכליו עצמם כנגדו ח"ו. הרי ראו כי שקר נסכם, לא לעזר ולא להועיל בם, הוא אדון כל, ואין זולתו".

מסלול 1: יום ד, כג סיון מסלול 3: יום א, כד סיון
מסלול 2: יום ה, כג סיון מסלול 4: יום ב, כג סיון